

MAMLAKAT IQTISODIYOTINING O‘SHIDA FDI NING ROLI**Abdullayev Axrorjon Axadjon o‘g‘li**

Qo‘qon Universiteti Iqtisodiyot yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

E-mail: ahrorjon1611@gmail.com

Annotatsiya: To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar globallashtirilgan dunyoda iqtisodiy rivojlanishning asosiy omiliga aylandi. Ushbu maqolada to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar mamlakatning iqtisodiy o‘shini rag‘batlantirishda qanday murakkab rol o‘ynashi ko‘rib chiqiladi. U to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar qanday qilib muhim kapitalni taqdim etishi, texnologiyalar transferini osonlashtirishi, raqobatni kuchaytirishi, eksportni rag‘batlantirishi va inson kapitalini rivojlantirishini o‘rganadi. Maqolada davlat siyosatining to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar uchun muhitni shakllantirishdagi ahamiyati ta‘kidlanadi, barqaror me‘yoriy-huquqiy baza, strategik e‘tibor va ichki aloqalarga e‘tibor maksimal foyda olish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligi ta‘kidlanadi. Oxir oqibat, maqolada to‘g‘ridan-to‘g‘ri inklyuziv va barqaror iqtisodiy o‘sh uchun kuchli vosita bo‘lib xizmat qiladi, degan xulosaga keladi.

Kalit so‘zlar: FDI, investitsiya, samaradorlik, kapital, biznes, iqtisodiyot, xorijiy kompaniya, rivojlanish, foyda, YaIM.

Kirish. O‘zaro bog‘liqlik kuchayib borayotgan global iqtisodiyotda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (FDI) mamlakatlarning iqtisodiy manzarasini o‘zgartirish imkoniyatiga ega bo‘lgan kuchli kuch sifatida paydo bo‘ldi. Bir mamlakatdan kelgan kompaniya yoki jismoniy shaxsni boshqa mamlakatdagi aktivlarga yoki biznes egaligiga sarmoya kiritadigan to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar o‘shning hal qiluvchi omili hisoblanadi.

To‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar qabul qiluvchi mamlakatlarga juda ko‘p foyda keltiradi. U iqtisodiyotga juda zarur kapitalni kiritadi, investitsiyalarni oshiradi va ish o‘rinlari yaratadi. Ushbu kapital infuzioni ko‘pincha infratuzilmaning rivojlanishiga olib keladi va o‘sh uchun mustahkam poydevor qo‘yishga yordam beradi. Bundan tashqari, to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar xorijdan bebaho texnologik yutuqlar va boshqaruv tajribasini olib keladi. Ushbu o‘tkazmalar tarmoqlar bo‘ylab samaradorlikni oshirishi mumkin, bu esa qabul qiluvchi mamlakatlarga qiymat zanjirida yuqoriga ko‘tarilishiga imkon beradi.

To‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalarning afzalliklari kapital va texnologiyadan tashqarida. Xorijiy kompaniyalarning mavjudligi ichki bozorlarda sog‘lom raqobatni joriy qilishi mumkin. Bu mahalliy firmalarni innovatsiyalarga, samaradorlikni oshirishga va iste‘molchilarga yaxshiroq mahsulot va xizmatlar taklif qilishga undaydi. Bundan tashqari, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar global bozorlarga kirishni osonlashtiradi, bu esa mezbon mamlakatlarga o‘z eksportini kengaytirish va global ta‘minot zanjirlariga qo‘shilish imkonini beradi. Bu ularning iqtisodlarini diversifikatsiya qilishi va o‘zgaruvchan tashqi bozorlarga bog‘liqligini kamaytirishi mumkin.

To‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalarning foydalari katta bo‘lsa-da, potensial muammolarni tan olish juda muhimdir. Hukumatlar xatarlarni yumshatish bilan birga ijobiy ta‘sirlarni maksimal darajada oshirish uchun aqlli siyosatni amalga oshirishlari kerak. Bu adolatli mehnat amaliyotini

ta‘minlash, atrof-muhit muhofazasi va uzoq muddatli rivojlanish maqsadlariga mos keladigan to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalarni jalb qilish uchun muvozanatli rag‘batlantirishni o‘z ichiga oladi.

To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar va iqtisodiy o‘shish o‘rtasidagi bog‘liqlik murakkab bo‘lib, unga ko‘plab omillar ta‘sir qiladi. Ushbu maqola ushbu ko‘p qirrali masalani o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, mamlakatlar inklyuzivlik va barqaror rivojlanishni ta‘minlash uchun to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalardan qanday foydalanishi mumkinligini o‘rganadi. Biz to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar iqtisodlarga ta‘sir qiladigan turli kanallarni va milliy iqtisodiy maqsadlarga erishishda uning rolini kuchaytirishi mumkin bo‘lgan siyosat choralari ko‘rib chiqamiz.

Asosiy qism.

To‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar iqtisodiy o‘shishga hissa qo‘shishning eng to‘g‘ridan-to‘g‘ri usullaridan biri bu mamlakatning ichki kapitalini ko‘paytirishdir. Rivojlanayotgan mamlakatlar ko‘pincha investitsiyalar uchun etarli miqdorda jamg‘arish qobiliyatida cheklovlarga duch kelishadi. To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar bu bo‘shliqni to‘ldiradi va ishlab chiqarishdan tortib xizmat ko‘rsatishgacha bo‘lgan turli sohalardagi korxonalar uchun muhim mablag‘lar oqimini ta‘minlaydi. Bu sarmoya nafaqat yangi korxonalar tashkil etishni qo‘llab-quvvatlabgina qolmay, balki mavjudlarini ham kengaytirib, yangi ish o‘rinlari yaratish va umumiy iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Texnologiyalar transferi va bilimlarning tarqalishi

To‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar faqat moliyaviy resurslarni kiritish emas; u ko‘pincha bebaho texnologik nou-xau va ilg‘or boshqaruv amaliyotlari bilan birga keladi. Transmilliy korporatsiyalar qabul qiluvchi mamlakatda mavjud bo‘lmagan ilg‘or texnologiyalarni olib keladi. Mahalliy firmalar ushbu texnologiyalarga bevosita qo‘shma korxonalar va hamkorliklar orqali yoki bilvosita kuzatish va taqlid qilish orqali o‘zaro ta‘sir qilish orqali ta‘sir o‘tkazadilar. Bunday bilimlarning tarqalishi innovatsiyalar va mahsuldorlikni rag‘batlantiradi, global miqyosda mahalliy sanoatning raqobatbardoshligini oshiradi.

Raqobat, samaradorlik va iste‘molchilar farovonligi

Xorijiy firmalarning bozorga kirishi mavjud sanoat dinamikasini silkitib, status-kvoni buzishi mumkin. Tashkil etilgan mahalliy o‘yinchilar o‘z o‘yinlarini oshirishga majbur bo‘lib, ularni operatsion samaradorlikni oshirish, takliflarini yangilash va xarajatlarni kamaytirishga undaydi. Ushbu kuchaygan raqobat pirovardida iste‘molchilarga foyda keltiradi, chunki ular yanada raqobatbardosh narxlarda kengroq mahsulot va xizmatlardan foydalanish imkoniyatidan foydalanadilar.

Eksportni rag‘batlantirish va diversifikatsiya qilish

Ko‘p millatli korporatsiyalar ko‘pincha xalqaro bozorlarga chiqish uchun keng tarmoqlar va yaxshi tashkil etilgan kanallarga ega. Ularning mezbon mamlakatda bo‘lishi mahalliy firmalarga global ta‘minot zanjirlarining bir qismi bo‘lish imkoniyatini berishi yoki o‘z eksportini oshirish uchun xorijiy kompaniyaning marketing tajribasidan foydalanishi mumkin. Global savdo oqimlariga bunday integratsiya iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga yordam beradi, eksport tovarlarining tor to‘plamiga ortiqcha bog‘liqlikni kamaytiradi.

Inson kapitalini rivojlantirish

Xorijiy kompaniyalar ko‘pincha mahalliy ishchi kuchini tayyorlash va malakasini oshirishga sarmoya kiritadilar. Xodimlar boshqa mahalliy kompaniyalarga ish joyini ko‘chirishda o‘tkazilishi mumkin bo‘lgan qimmatli ko‘nikmalar va bilimlarga ega bo‘ladilar. Bu jarayon qabul qiluvchi mamlakatning umumiy inson kapitalini oshiradi, bu esa uzoq muddatli iqtisodiy o‘shishni ta‘minlaydigan malakali va samaraliroq ishchi kuchiga olib keladi.

Siyosat majburiyatlari: to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalardan maksimal foyda olish:

To‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar iqtisodiy o‘yinni o‘zgartiruvchi potentsialga ega bo‘lsa-da, foyda avtomatik ravishda to‘planmaydi. Mezbon hukumatlar to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar rivojlanishning ijobiy natijalariga qay darajada hissa qo‘shishini belgilaydigan muhitni shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Asosiy siyosat masalalariga quyidagilar kiradi:

- **Barqaror va shaffof me‘yoriy-huquqiy baza:** Investorlar bashoratlikka ustunlik berishadi. Aniq qonunlar, samarali byurokratiya va intellektual mulk huquqlarining kuchli himoyasi mamlakatning to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar uchun jozibadorligini oshiradi.

- **Strategik sektorlarga e‘tibor qaratish:** Hukumatlar to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalarni milliy rivojlanish maqsadlariga mos keladigan, texnologiyani ko‘p talab qiladigan yoki yuqori qo‘shilgan qiymat salohiyatiga ega bo‘lgan tarmoqlarga yo‘naltirishi mumkin.

- **Ichki aloqalarni o‘rnatish :** Chet el va mahalliy firmalar o‘rtasidagi hamkorlikni rag‘batlantiradigan chora-tadbirlar bilimlarning tarqalishini maksimal darajada oshiradi va kengroq iqtisodiy foyda keltiradi.

To‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar samarali qo‘llanilsa, iqtisodiy o‘shish va o‘zgarishlar uchun katta kuch bo‘lib xizmat qiladi. U kapital, texnologiya, bozorga kirish va ko‘nikmalarni ta‘minlaydi - rivojlanish uchun barcha muhim tarkibiy qismlar. Aqlli siyosatlar to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar hissalarini maksimal darajada oshirish va potentsial risklarni yumshatish, mamlakatlarga xorijiy investitsiyalardan to‘liq foyda olish imkonini beradigan muhitni yaratish uchun zarurdir.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar strategik jihatdan boshqarilsa, iqtisodiy rivojlanish uchun kuchli katalizator bo‘lishi mumkin. Imtiyozlar boshlang‘ich kapitalni kiritishdan ancha uzoqqa cho‘ziladi. To‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar texnologik taraqqiyot, boshqaruv tajribasi, bozorga kirishni kengaytirish va malaka oshirish uchun vosita bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu ko‘p qirrali hissalar iqtisodiyotni o‘zgartirish, samaradorlikni oshirish, eksportni diversifikatsiya qilish va yangi ish o‘rinlari yaratish salohiyatiga ega.

Biroq, to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar sehrli o‘q emasligini tan olish muhimdir. Uning ijobiy ta‘siri darajasi qabul qiluvchi mamlakatning ichki siyosati va salohiyatiga bog‘liq. Sifatli to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalarni jalb qilish va ushlab turish uchun barqaror siyosiy va tartibga soluvchi muhit muhim ahamiyatga ega. Xorijiy va mahalliy firmalar o‘rtasidagi aloqalarni faol ravishda rivojlantiradigan hukumatlar bilimlarning tarqalishini va kengroq iqtisodiy ishtirokni ta‘minlashi mumkin. Ta‘lim va malaka oshirishni rag‘batlantirish chora-tadbirlari ishchi kuchiga texnologiya transferlarining afzalliklarini to‘liq o‘zlashtirish imkonini beradi.

Bundan tashqari, hukumatlar to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalarni jalb qilishda muvozanatli istiqbolni saqlab qolishlari kerak. Atrof-muhitni muhofaza qilish, mehnat standartlari va milliy rivojlanish maqsadlariga muvofiqlik sarmoya izlashda chetda qolmasligi kerak. Ushbu omillarni

sinchiklab ko‘rib chiqish to‘g‘ridan-to‘g‘ri inklyuziv o‘shishni ta‘minlaydi, yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan tuzoqlardan va ijtimoiy xarajatlardan qochadi.

To‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar juda katta va‘dalarga ega, ammo undan samarali foydalanish mas‘uliyati rivojlanayotgan mamlakatlarda. Sog‘lom siyosatni amalga oshirish, inson kapitalini shakllantirish va qulay investitsiya muhitini rag‘batlantirish orqali davlatlar barqaror iqtisodiy taraqqiyot va o‘zgarishlar uchun kuchli kuch sifatida to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalardan to‘liq foydalanish imkoniyatiga ega bo‘lishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ahmadjonov, O., Abdullayev, A., Mamayusupov, M., & Umarjonov, O. (2021). Raqamli iqtisodiyotda boshqaruv muammolari. *Science and Education*, 2(10), 636-642.
2. Akhrorjon, A., & Zumradkhan, K. (2022). The impact and results of membership of the wto on the education system. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(5), 24-32.
3. Turanboyev, B., Abdupattayev, A., & Abdullaev, A. (2023). INFLYATSIYANING QIMMATLI QOG‘OZLAR DAROMADIGA TA‘SIRI. *Yosh Tadqiqotchi Jurnali*, 2(2), 88-100.
4. Otto, M., & Thornton, J. (2023). CHATGPTNING IQTISODIYOTGA TA‘SIRI: SUN‘IY INTELLEKTNING KASBIY MEHNAT BOZORIGA TA‘SIRI. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 7, 65-71.
5. Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHDAGI O‘RNI. Qo ‘qon universiteti xabarnomasi, 271-273.
6. Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). ZAMONAVIY AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING MUAMMOLARI VA YECHIMLARI. Qo ‘qon universiteti xabarnomasi, 333-338.
7. Axadjon o‘g‘li, A. A., & Murotovich, M. F. (2023). RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDA RAQAMLI IQTISODIYOT SIYOSATI. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 294-298.
8. Axadjon o‘g‘li, A. A. (2024). JSTGA A‘ZOLIKNING RAQAMLI IQTISODIYOTGA VA TA‘LIMGA IJOBIY TA‘SIRI. *Analysis of International Sciences*, 2(1), 95-102.
9. Axadjon o‘g‘li, A. A., & Tursunboy o‘g‘li, N. J. (2023). SANOATNING YAIMGA TA‘SIRINI BAHOLASH. Qo ‘qon universiteti xabarnomasi, 290-293.
10. Tursunboy o‘g‘li, N. J., & Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). O ‘zbekistonning jahon savdo tashkilotiga a‘zo bo ‘lish uchun uzoq yo ‘li va xitoy tajribasi. Qo ‘qon universiteti xabarnomasi, 1, 43-47.
11. Umarov Toxirjon Mamurjonovich. (2024). ERKIN IQTISODIY ZONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA INNOVATSIYALAR VA INVESTITSIYALARNI RAG‘BATLANTIRISHDA KLASSTER YONDASHUVINING O‘RNI. *INTERNATIONAL CONFERENCE OF NATURAL AND SOCIAL-HUMANITARIAN SCIENCES*, 1(1), 156-167. Retrieved from <https://universalconference.us/universalconference/index.php/ICNSHS/article/view/277>